Het einde van de freelance docent

Afgelopen studiejaar stonden er minstens tienduizend zzp-docenten voor de klas in het hbo. Het kabinet pakt die doorgeschoten flexibilisering aan, maar veel vaste banen levert dat nog niet op. “Payrollen is het nieuwe zzp’en.”

Tekst Yvonne van de Meent **Beeld** Wim Stevenhagen

‘Docenten in vaste dienst raken burn-out of worden cynisch’

Met pijn in het hart heeft zzp-docent Jacques de Hooge eind juni zijn laatste les gegeven bij de Hogeschool Rotterdam. De afgelopen vier jaar stond de softwareontwikkelaar één dag in de week voor de klas bij de opleiding technische informatica. Niet omdat het zo’n goedbetaalde klus was, maar omdat hij “jongelui graag iets wil leren over wat er in de praktijk speelt”. De Hooge ontwerpt innovatieve software, van besturingssystemen voor containerkranen tot programma’s voor non-invasief cardiologisch onderzoek, en werkt al bijna dertig jaar als zelfstandige. De opdrachten die zijn studenten uitvoeren, zijn allemaal afkomstig uit zijn eigen praktijk. “Ik geef geen hoorcolleges. Bij mij is het: laptop open en aan de slag.” Studenten vinden de praktijklessen van De Hooge fantastisch, toch is hij na de zomervakantie niet teruggekeerd. De freelancer kon alleen les blijven geven als hij bij de hogeschool in dienst zou komen en dat wil hij beslist niet. “Ik vind lesgeven leuk, ik krijg er energie van, maar alleen als ik buiten het systeem sta. Om me heen zie ik docenten voor wie lesgeven een last is geworden omdat ze veel tijd kwijt zijn met zaken die niet goed zijn georganiseerd. Ze raken burn-out of worden cynisch en dat wil ik voorkomen.”

Het kabinet pakt de doorgeschoten flexibilisering op de arbeidsmarkt aan. Daarom worden de regels voor de inzet van zzp’ers sinds 1 mei strikt gehanteerd. Werkgevers kunnen alleen nog freelancers inschakelen die werken volgens een door de Belastingdienst goedgekeurde modelovereenkomst. Hogescholen hebben twee jaar met de Belastingdienst onderhandeld en hebben lang gedacht dat daar een formule uit zou rollen die ruimte laat voor het inhuren van praktijkexperts als De Hooge. Maar de overeenkomsten die half mei werden goedgekeurd bevatten daarvoor veel te veel restricties. Zelfstandigen moeten de vrijheid hebben een klus naar eigen inzicht te klaren en moeten hun werkzaamheden naar eigen goeddunken kunnen uitbesteden aan collega’s. Dat bijt met het docentschap. Als blijkt dat freelancers toch werkzaamheden uitvoeren die wijzen op een gezagsrelatie,

HBO
HBO
ONT-
ZZP'EN
MET
PAY
ROLL
ZZP
WEG
HBO
ZZP
FOETSIE
FIS
CUS
ZZP
BESTRIJDING
DUURZAAM
GIFVRIJ

wordt de zelfstandige met terugwerkende kracht als pseudowerknemer aangemerkt en volgen er forse naheffingen en boetes. Volgens Jan-Willem Ruessink, die bij de Hogeschool Utrecht (HU) verantwoordelijk is voor het 'fiscusproof' maken van de arbeidsrelaties met zzp'ers, kan het niet goed toepassen van de regels de hogeschool 25 miljoen euro kosten. "Dat kunnen we ons natuurlijk niet permitteren, daarom nemen we geen enkel risico."

Halsoverkop

Hogescholen moesten daarom dit voorjaar halsoverkop de arbeidsrelatie met hun zzp-docenten herzien. Een megaoperatie, want het legertje freelancedocenten is de afgelopen jaren flink uitgedijd. In 2015 gaven hogescholen gezamenlijk 300 miljoen euro uit aan 'personeel niet in loondienst', ruim 10 procent van de totale personeelskosten. Ongeveer 60 procent daarvan wordt uitgegeven aan inhuur van externe docenten, meestal zzp'ers, blijkt uit onderzoek in opdracht van Zestor, het arbeidsmarktfonds voor het hbo. Dat betekent dat er vorig jaar in het hbo minstens tienduizend zzp'ers voor de klas stonden, ervan uitgaand dat freelancers 50 euro per uur declareren –volgens zzp-docenten het gangbare tarief– en hoogstens een dag in de week lesgeven.

Bij de Hogeschool Rotterdam stonden begin dit jaar nog 650 zzp'ers voor de klas, bijna een vijfde van het docentenbestand. Zij werden lang niet allemaal incidenteel ingehuurd voor een klus die bijzondere expertise vergt, zoals hogescholen vaak beweren. Freelancejournalist Monique Smeets verzorgde bijvoorbeeld drie jaar het keuzevak 'overtuigend communiceren', Thomas van Iersel geeft er sinds 2011 Engels, eerst op een tijdelijk contract en daarna als zzp'er. En taaltrainer Rob de Ruiter probeert informaticastudenten al zes jaar "wat schrijfvaardigheid bij te brengen".

Collegelid Jan Roelof geeft toe dat die praktijk niet strookt met de fiscale regels. "Dat je incidenteel vakmensen van buiten inhuurt, is prima. Maar het is nooit de bedoeling geweest om grote aantallen zzp'ers in te huren om vakken te geven die ook door docenten die we al in huis hebben verzorgd kunnen worden."

Bij de Hogeschool Utrecht stonden vorig jaar 1082 zzp'ers voor de klas, een kwart van het docentenbestand. "Opleidingen hebben te maken met een enorme dynamiek. Studentenaantallen fluctueren heel snel en dan is het fijn om zzp'ers te kunnen inzetten", verklaart Ruessink. "Daar is niks mis mee, maar steeds meer zzp'ers bouwden een jarenlange arbeidsrelatie met de HU op. We hadden dus te maken met een almaar uitdijende pool pseudowerknemers."

Uittocht van kennis

Die pseudowerknemers zouden in dienst moeten komen, maar dat gebeurt in het hbo maar mondjesmaat. In Rotterdam hadden begin september 144 van de 650 zzp-docenten (22 procent) een arbeidsovereenkomst. In Utrecht zijn maar 128 van de 1082 freelancers in dienst gekomen (nog geen 12 procent), terwijl ruim vierhonderd zzp-docenten (37 procent) na de zomervakantie niet zijn teruggekeerd.

Dat verlies van kennis en ervaring kan niet alleen op het conto geschreven worden van koppige freelancers als Jacques de Hooge die een dienstverband afslaan. Opleidingsmanagers hebben niet veel trek in een stoet nieuwe werknemers met een minicontract. Daardoor is Monique Smeets haar onderwijsklus kwijtgeraakt. Het management koos voor het opplussen van het takenpakket van collega's die al twee of drie dagen in de week aan het werk waren.

Dat opplussen speelt ook een rol bij de uittocht van zzp'ers bij de HU, stelt Ruessink. Maar daarnaast willen opleidingsmanagers flexibiliteit houden. Daarom huren ze zzp'ers liever in via een payrollbedrijf. In Rotterdam zijn 35 zzp'ers payroller geworden, in Utrecht zijn het er 144.

Docent Engels Van Iersel declareert zijn uren sinds september bij Tempo Team. Daar heeft hij zelf op aangekoerst, want als hij weer in dienst zou komen, zou hij zijn afgebroken bachelorstudie moeten oppakken en daarna zijn master moeten halen. Als payroller krijgt hij een lager uurtarief dan hij als zzp'er gewend was, maar hij mag wat meer uren in rekening brengen. "Ik kan ervan rondkomen en heb dezelfde vrijheid die ik als zzp'er had. Payrollen is gewoon het nieuwe zzp'en."

Taaltrainer Rob de Ruiter wordt nog wel als zzp'er ingehuurd. "Ik ben geen docent meer, maar stagebegeleider, dat kan nog wel." Maar zijn contract moet nog wel goedgekeurd worden door de Belastingdienst. Als dat misloopt, komt hij ook in dienst van een payrollbedrijf. "Dat is een stuk duurder voor de opleiding, maar ik heb er geen probleem mee. Ik heb nog één jaar te gaan tot mijn pensioen en ben gewoon blij dat ik nog werk heb."

In het nauw

Smeets, Van Iersel en De Ruiter weten in ieder geval waar ze aan toe zijn. Hoewel er na de zomervakantie geen zzp'er meer ingehuurd zou worden als docent, was een derde tot de helft van de zzp'ers toen nog onzeker over zijn toekomst in het hbo. Het is een zwijgende minderheid die zich gedeisd houdt zolang er zicht is op voort-

'Dit is echt bizar. Hier heeft geen zelfstandige om gevraagd'

zetting van hun klus. Een freelancedocent die al vier jaar bij het Roc van Amsterdam én bij de Hogeschool Utrecht voor de klas staat, wil haar situatie wel uit de doeken doen, mits ze anoniem blijft.

Bij het roc verzorgt ze samen met drie andere zzp'ers het praktijkonderwijs van een complete opleiding. Ze kan er in dienst komen, maar moet dan in haar eigen tijd de verplichte pedagogisch-didactische opleiding volgen. "Het roc betaalt het cursusgeld, maar ik word ingeschaald als beginnend docent. Dan verdien ik zo weinig dat ik het me niet kan permitteren om me achttien maanden lang anderhalve dag per week vrij te maken voor die opleiding." Ze kan ook via een payrollbedrijf verder. Dan gaat ze er wat minder op achteruit, maar moet ze wel zelf het cursusgeld van zevenduizend euro betalen.

Omdat ze geen masterdiploma heeft, kan ze bij de hogeschool alleen verder als payroller. Ze krijgt dan het uurloon dat ze ook zou krijgen als ze in dienst zou komen. Toch is ze geschrokken van het tarief. Als zzp'er kon ze 50 euro per uur in rekening brengen, als payroller is haar 33,78 per uur aangeboden. Ter compensatie krijgt ze wat meer uren. Ze beseft dat ze voortaan vakantiegeld krijgt en wordt doorbetaald bij ziekte, maar ze draagt ook pensioenpremie af, terwijl ze daar zelf al voor spaart. Ze laat nu haar boekhouder uitrekenen hoe het HU-tarief netto uitpakt.

Ze voelt zich in het nauw gedreven door het kabinetsbeleid. "Dit is echt bizar. Hier heeft geen zelfstandige om gevraagd. Wie heeft hier nu iets aan, behalve al die payrollbedrijven? Hoeveel freelancers hebben er nu helemaal een baan gekregen en hoeveel zzp'ers staan daar tegenover die aan de grond komen te zitten? Het is zo jammer, ook voor de studenten. Die moeten het nu doen zonder inspirerende praktijkvoorbeelden." ◘

'We hadden te maken met een uitdijende pool pseudo-werknemers'